

Üç And Bir Günde, Yalan Üçü de...

Three Oaths; The Fall of Mankind

Erkan Demir*

Özet

Güven telkin etmek, muhatabı sözün doğruluğuna ikna etmek için seçilebilecek en etkili ve basit çözümdür yemin etmek. And/yemin kutsal bir kavramdır, her şey üzerine yemin edilmez; Allah, Kuran, anne-baba ve kutsal değerler üzerine and içilir. Buna mukabil kutsal değerlerin arkasına saklanarak sık içilen and, fiilin amacının aksine daha ziyade güvensizlik telkin eder. Bu çalışmanın amacı insanlık tarihindeki ilk andı; Hz. Âdem ve Havva'nın henüz bir gün bile geçmeden cennetten çıkarılması hikâyesinde andın fonksiyonunu ve bu hadiseyle ilişkilendirilen bazı dünyevi olayları açıklamaktır.

Anahtar Kelimeler: And, Âdem ve Havva, Tavus, Yılan, Şeytan

Abstract

Oaths are given in order to ensure trust, assure the listener on one's honesty. Oaths are sacred, therefore one swears upon any name; the names one swears upon are God, the Koran, one's mother and father, and sacred values. Swearing in vain and often, on the other hand, installs distrust. This article recounts the episode of Adam's dismissal from Heaven even though he has been in Heaven only for a day and explains the function of oath giving in relation to this event and the events which ensue the dismissal

Keywords: Oath, Adam and Eve, Peafowl, Snake, Devil, Demon

"And olsun ki, beni kıskırtmana karşılık ben de (Âdemoğullarını) saptırmak için herhâl içinde senin doğru yoluna oturacağım." (A'raf, 16)

* Erkan Demir, Marmara Üniversitesi Türkiyat Araştırmaları Enstitüsü, İstanbul.
erdemir555@yahoo.co.uk

And içmekten murat nedir? Kuşkusuz fiilin, sözün yahut şahitliğin doğruluğuna karşı tarafı ikna etmekten, inandırıcılık ve güvenilirliği temin etmekten başka bir şey değildir. And içmek güven telkin eder, zira kutsaldır. Kur'an'da Allah geçmiş kavimlere dair sabık bir olayı bildirirken, cennetle müjdelere yahut azapla uyarırken birçok ayette bizatihi kendi adına ve çeşitli varlıklara/kavramlara and içer. Her şey için and içilmez. Eş, çocuklar, anne-baba, Kur'an üzerine and içilir. Allah'ı veya mukaddes bir varlığı şahit tutarak verilen sözden büyük yemin olmaz. Bütün mukaddes varlıklar bir yana Allah'ı şahit tutarak verilen söz en büyük anddır. Ne tezattır ki toplum nazarında sözüne en az iltifat edilen, daha açığı sözüne sadık olmadığı düşünülen kişiler de çok sık and içen, olur olmaz şeyler için yemin edenlerdir. Neden? Mukaddes bir kavramı alelade kullandıkları için mi? Olur olmaz şeyler uğruna dillerine pelesenk ederek and içmenin ruhunu ve kutsallığını tahrip ettikleri, bu kavramı değersizleştirdikleri için mi? Yoksa verdikleri sözde durmadıkları zaman zaman müşahede edildiği için mi? Tüm bunların insanlar nazarında güvenin zedelenmesinde muhakkak büyük payı vardır; ancak insan ruhunun derinliklerinde, bizi verilen her söze kayıtsız inanmadan evvel temkinli ve teyakkuz halinde olmaya sevk eden bir başka amil, içgüdüsel bir dürtü olabilir mi?

Eski metinler tetkik edildiğinde, semavi dinlerce insanlığın ortak atası kabul edilen Hz. Âdem yalnız bir peygamber veya ilk insan olmanın çok daha ötesinde bir misyonla, pek çok anane ve geleneğin de ilk muhatabı ve uygulayıcısı olarak karşımıza çıkar. Cennet ve cehennem, sevap ve günah, melek ve şeytan mefhumları, cennetten çıkarılma hadisesi ve insanoğlunun yaratılma gayesi, insanın misyonu, zaafı hep onunla ilişkilendirilerek açıklanır. Kutsal kitaplar ve eski metinlerde bu ve benzer kavramlar için getirilen açıklamaların gayet subjektif ve inanç dairisi ile sınırlı olduğu muhakkak; ancak bu metinlerde anlatılan pek çok hadise ve türlü mefhumlar için getirilen açıklamaların tespit ve neşrinin din, sanat ve kültür tarihi birikimini ortaya koymak; kültürel, ananevi ve sosyolojik mefhumların tam olarak kavranması ve doğru açıklanabilmesi için arz ettiği değer de kuşku götürmez. And içmek de insanoğlunun yaratılış hikâyesinde yerini alır ve dahası, insanoğlunun çektiği pek çok maddi ve manevi ıstırap, zahmet ve sıkıntı; belki en önemlisi zaafı cennete girmesinin üzerinden henüz bir gün bile geçmeden yalan yere içilen bu anda kanmasına bağlanır. İnsanlık tarihindeki ilk andın yalan yere ve Allah adına içilmesi bir yana, bu anda inanmanın doğurduğu sonuçların birtakım dünyevi olaylarla ilişkilendirilmesi oldukça dikkate değer. Anlatı şu şekilde özetlenebilir:

Allah, insanın kalıbını anasır-ı erbaadan yaratmıştır, Azrail, Allah'ın emriyle yeryüzünden; karadan, aktan, sarıdan, yaştan, kurudan, kumdan, hülâsa her çeşit topraktan

getirir ve ilk insan bu topraklardan ahsen-i takvîm (en güzel yaratılış, en iyi kıvam) üzere yaratılır. Öyle ki mayasındaki bu çeşit çeşit toprak yüzünden kimse kimseye benzemez, iyi huylusu iyi, kötü huylusu kötü olur, herkesin huyu bir türlü yaratılır. Allah Hz. Âdem'in kalıbını kırk yıl beklettikten sonra ona ruhundan üfler. Tasavvuf inancına göre gizli bir hazine olan Allah, bilinmek ve sevilmek için âlemleri yaratır. Allah, kendi güzelliğini bu surette müşahede eder, Hz. Âdem'in sureti bin bir cemal gösteren bir ayna gibidir. Suretteki çamura aldanıp batındaki değeri kavrayamayan Şeytan, merakını gidermek için henüz ruhu üflenmemiş olan Âdem'in ağzından içeri girer; âlem-i ekberde ne varsa, âlem-i asgarda da bunları müşahede eder. Yalnız sine meydanında bir köşk olan gönle girmeyi başaramaz; "Allah Teâlâ ne sır koyduysa buraya koydu, ne müşkül varsa bundadır, afet bize bu kişiden erişirse bu makamdan erişir!" der; fakat içeri girmeye ve gönle konulanları müşahede etmeye muvafık olamaz. Bin türlü endişeyle o makamın kapısından döner. Gerçek gönülden red olunan Şeytan, bu yüzden başka gönüllerde de makbul olmaz. Şeytan'ın Hz. Âdem özelinde insanoğluna hasedinin nedeni, aslında secde hadisesinden çok daha evveline, Hz. Âdem'in yaratılışına, ihtimal daha da öncesine uzanmaktadır. Meleklerle, Allah'ın yeryüzündeki halifesi olan Âdem'e secde emri geldiğinde, hepsi tereddütsüz bu emre itaat ederken yalnız cennetin hazinedarı ve meleklerin hocası konumundaki İblis asi olur; Şeytan olur. Secdeye varmaz ve içindeki hasedi böylece dışa vurur, Allah'ın lanetine uğrar ve cennetten kovulur; merdûd olur. Âdem'in mihrap mahiyetinde olduğu bu secde, insanoğlu ve Şeytan arasındaki ezeli düşmanlığın ve pek çok dini mitin başlangıcıdır.

Bütün günahların anası kibirdir. İblis, kibrine yenik düştüğü için asi olur; zahire aldanarak batındakini göremez. Allah'a ve insana düşman olur. Lanetlenir; Şeytan-ı laîn olur. Onun insanoğlunu saptırmak için kullanacağı en etkili silah da kibirdir. İlk cinayet, Habil'in kibrine yenik düşmesi yüzünden işlenir. En büyük günah sayılan şirkin temelinde de kibir yatar. Hz. Âdem'in cennetten kovulmasında önemli rol oynar. Tavus, cennet kuşlarının en görkemlisi ve en güzel seslisidir. Kanatları açıldığında sidretü'l-müntehâ'ya erişir, kuyruğu sarı zebercettendir, her bir tüyünde bir cevher vardır; güneş gibi parlaktır. Gözleri iki kıvılcık yakuttur. Bütün bu güzellik ve gösterişi bir yana, belki de diğer cennet kuşlarına nazaran onun en büyük ayrıcalığı gönlü dilediğinde cennetten çıkıp gezmekte ve dilediğinde de cennete geri girmekte özgür olmasıdır. Güzelliğine, kemaline, cemaline meleklerin hayranlıkla baktığı bu kuş da kibrine yenik düştüğü için aldanır. Dilediğinde cennetten çıkar, yedi kat gökleri ve kendi güzelliğini, gösterişini mağrur bir eda ile seyrederek ve tekrar geri cennete döner. İnsanoğlunu saptırmakta kararlı olan ve amacına ulaşmak için cennete girmenin yollarını arayan Şeytan, cennete girmesinde kendisine yardımcı dokunan Tavus'a kibrini kullanarak

yaklaşır; bu gösterişli kuşu görünce alçak gönüllülük ve hürmetle “Ey güzellik sahibi, senin bu gösterişin ve güzel sesinle ötüşün beni şaşkınlık içinde bıraktı. Sen nasıl bir kuşsun, adın nedir?” diye sorar. Tavus, “Ey kişi, bil ki ben cennet kuşlarından bir kuşum. Oraya giren ölmez. Hak Teâlâ beni bu gördüğün güzellikle süsledi. Kudretinden bana Tavus adını verdi.” der. Tavus Şeytan’a “Seni sitemkâr ve kuruntulu gördüm, bir şey ister gibisin, anlat da bileyim!” der. Şeytan, “Ey Allah katında muhterem kuş, bil ki ben gök meleklerinden bir meleğim. Gönlüm cennete girip gezinmek, orada bulunanlara verilen nimetleri görmek ister. Benim cennete girmemi sağlarsan ben de sana söyleyenlerin asla ölmeyeceği üç kelime öğretirim!” der. Tavus, “Cennet ehli ölür mü?” diye sorunca Şeytan “Bu üç kelimeyi söyleyenlerden başka herkes hasta olur ve ölür!” cevabını verir. Şeytan, Allah adına and içer, Allah adına yalan yere and içilmeyeceğini düşünen Tavus Şeytan’ın sözüne aldanır. Cennet hayvanlarının büyüğü olan yılanı Şeytan’ın cennete girmesine yardım etmesi için getirmek üzere oradan ayrılır ve cennete döner.

Tavusun anlattıklarını dinleyen yılan “Bu kelimeleri öğrenmeye muhtacım!” diyerek Şeytan-ı Laîn’i cennete gizlice sokmayı kabul eder. Yılan cennetten kovulmadan önce beyaz, kızıl ve yeşil renklerle süslü, dört ayaklı, inci ve yakutlarla bezenmiş saçları olan gayet gösterişli bir hayvandır. Gözleri yıldızlar gibi ışıltılıdır. Anberle karışmış misk gibi rayihası vardır ve Me’va cennetinde yaşamaktadır. Cennet safranlarıyla beslenir. Kevser havuzunun suyundan içer. Yılan cennet kapısından çıkar ve Tavusun söylediği gibi Şeytan’ı bulur. “Tavus’a dediğin gibi o kelimeleri öğretmeye söz verir misin?” der. Şeytan “Evet, *vallahi* öğreteceğim!” der. Tavus gibi Allah adına yalan yere and içilmeyeceğine kanaat getiren yılan Şeytan’ı cennete sokmayı kabul eder; ancak bunu nasıl yapacağını bilemez. Şeytan yılanın ağzının yeterince büyük olduğunu, kendisini ağzında saklayarak cennete sokmasını söyler. Böylece yılanın azı dişinin arasına saklanan Şeytan cennete girmeye muvaffak olur. Kıyamete kadar yılanın dişi bu yüzden zehirli olacaktır. Cennetin ortasına geldiklerinde yılan “Hiç kimse görmeden, duymadan çık!” der; fakat Şeytan cennete girmekten muradının Âdem ile Havva’ya birkaç kelime söylemek olduğunu ve onlarla yılanın ağzından konuşmak istediğini, kabul etmezse yılan o kelimeleri öğretmeyeceğini söyler. Kendisini ölümsüz kılacak olan kelimeleri öğrenmek hasretiyle yanıp tutuşan yılan çaresiz Şeytan’ın bu teklifini de kabul etmek zorunda kalır.

Şeytan yılanın ağzından Hz. Havva’ya seslenir: “Hak Teâlâ cennette size neyi helal neyi haram kıldı?” der. Havva, kendilerine haram kılınmış olan yasak meyveden söz edince Şeytan “Hak Teâlâ bunu size neden yasak kıldı?” diye sorar. Havva bunun sebebini bilmediğini söylediğinde Şeytan kendisinin bildiğini, o ağacın altında oturan şahsın yaptığı gibi

davranacakları için bu ağacın meyvesinin kendilerine yasak kılındığını söyler. Kendisiyle konuşanın yılan olduğunu zanneden Havva bu kişiyi yakından görmek için tahtından kalkar ve yasak ağaca yaklaşır. Bir yıldırım hızıyla yılanın ağzından çıkan Şeytan ağacın altına yerini alır. Havva ona kim olduğunu sorduğunda “Ben Hak Teâlâ’nın halkından bir mahlûkum, beni ateşten yarattı, iki bin yıldır bu gördüğün yerde yaşıyorum.” der. “Bana ruhundan üfledi, meleklere bana doğru secde etmeyi emretti, cenneti de bana mesken kıldı. Bu ağacın meyvesi bana da yasaktı, ben de bundan yemezdim. Bazı melekler ‘bu meyveden kim yediyse cennette ebedi kaldı’ diye bana nasihat etti. Ben yedim ve o zamandan beri cennetteyim; hastalıktan, ölümden ve cennetten çıkarılmaktan emin oldum!” der. Şeytan Havva’ya da bu meyveden yemesini telkin eder. Hz. Havva, yılanı “Cennete girdiğimden beri benimlesin, neden bu ağacın meyvesinden ve faydalarından bana söz etmedin?” diye sorunca, yılan Şeytan’ın kendisine vaat ettiği, kendisini ölümsüz kılacak olan üç kelimeyi öğrenmeyi murat ettiğinden cevap vermez, susar. Şeytan bir kez daha Allah adına and içtiğinden Hz. Havva da aldanır; yasak ağaca yaklaşır. Sayısız budakları ve her budağında sayısız meyveleri olan misk kokulu bu ağaçtan yedi baş koparır; birisini kendisi yer, birini de Allah’a verdiği sözü unutan Âdem’e yedirir. Âdem yasak meyveyi yer yemez Allah’tan nida gelir; “Yarım gün cennette kalmakla bizi unuttun, başkalarıyla yakınlık kurdun!” der ve “Çık cennetten!” diye emreder. Havva’ya da Âdem’den uzak durması emredilir. Başlarındaki taç düşer, cennet elbiseleri üzerlerinden çıkar ve keramet yüzüğü Âdem’in parmağından gider, belindeki kuşak çözülür, saçlarındaki mücevherler bir bir dökülür; “Âdem Rahman’a asi oldu, Şeytan’a uydu!” diyerek birer birer giderler. Allah, insanlara bu olaya nispeten “Şeytan sizi atanız Âdem’i aldatıp cennetten çıkardığı gibi aldatmasın!” diye nasihat eder.

İnsanlık tarihindeki bu ilk andın başlıca özellikleri şunlardır:

- a) İnsanoğlu yaratılışını müteakip cennete girmesinin üzerinden henüz yarım gün geçmeden and mefhumu ile karşılaşmıştır.
- b) İnsana and içerek söz veren ilk varlık şeytan’dır.
- c) Üçü de Allah adına verilen sözlerdir.
- d) Üçü de yalandır; and mefhumu muhataplarını kandırmak amacıyla kullanılmıştır.
- e) Kader, yaratılışın gayesi ve bazı dünyevi olaylar bu and hadisesi ile ilişkilendirilerek açıklanmıştır.

Allah adına içilen bu üç yalan andın Şeytan, Tavus, Yılan ve İnsanoğlu için farklı sonuçları olacaktır. Şeytan, mühlet verilenlerden olur ve kıyamete kadar Ataları Âdem’i

aldattığı gibi insanları da zaaflarından yararlanarak saptırmak için fırsat kollar, onlara türlü vesveseler verir.

Allah Hz. Âdem'e buyurur: "Ya Âdem, o ağaçtan yemeyin demedim mi?" Âdem "Ya ilahi, mübarek adına yalan yere and içildiğini bilmezdim!" der. Âdem'in Allah korkusundan akli şaşar, nutku tutulur, Cebrail'e parmağıyla işaret ederek "bırak cennetten kaçayım!" der. Cebrail, "Ya Âdem, bilmez misin ki Allah yakınların en yakınıdır, nereye kaçacaksın!" der. Hz. Âdem Allah'a yalvarır; "Bana azap verme, eski halim gibi beni toprak eyle!" der. Allah "Senin soyundan gelenlerle cenneti ve cehennemi dolduracağım ilmimde sabıktır!" diye buyurur. Havva Allah'a yalvarıp "Şeytan beni şaşırttı, mağrur edip aldattı. Çok vesvese verip yüceliğine and içti, azametini yalan yere and içilmez sandım!" der. Allah "Çık cennetten, ebedi olarak mağrur ol! Mademki hayattasın, esir ol! Her şeyin en üstünü cuma ve cemaattir, selam ve Cuma namazıdır, sana haram olsun! Hayız gör! Hamile kalmak ve doğurmak mücadelesi daima senin olsun! Her doğumda bir ölüm acısı göresin!" der. Kadınların hüznü ve kaygıları genellikle bu olaya bağlanarak açıklanmıştır. Gözleri yaşlıdır ve sabırları azdır ve yine aynı nedenden kadınlardan peygamber gelmez, hâkim olmaz. Çektikleri türlü sıkıntı ve eziyet Havva'nın sapması ve Âdem'i de saptırmasının cezası olarak yorumlanır.

Tavus kuşu ise kibir ve ölüm korkusuna kapılıp şeytana aldanmıştı. O da cennetten kovulur, başındaki taç gider. Cennet kuşlarının en gösterişlisi olan tavusun ayakları gövdesinin aksine oldukça çirkindir. Cennet kuşlarının en güzel seslisi olan tavus dünya kuşları arasında gövdesindeki gösteriş ve süsün aksine çirkin sesli bir kuştur; çıkardığı ses kaba bir âh'a benzetilir. Bunun yanı sıra ayakları da gövdesine nazaran çirkin yaratılışlıdır. Edebiyatta güzellik ve gösterişin sembolü olan tavus ayaklarına her baktığında cennetteki güzelliğini hatırlayarak ah ederek öter.

Cennet hayvanlarının en muteberlerinden olan yılanın vücudundaki bütün mücevherler cennetten kovulduktan sonra dökülür. Ayakları gider ve kıyamete kadar vücudu üzerinde sürünmeye mahkûm edilir. Bunlara ilaveten Şeytan'ı saklamasına mukabil dişleri zehirlidir ve yine kıyamete kadar Havva ve Âdem'in aldatılmalarına aracılık ettiği için dilsiz ve hırsızdır; insanoğlu tarafından hor görülen bir yaratık olarak kalacaktır. "Sana şefkat edene Allah Teâlâ şefkat etmesin!" diyen meleklerin lanetine uğramıştır. Şeytan gibi soyut ve inanç dairesiyle sınırlı bir varlık bir tarafa bırakılacak olursa yılan, tarih boyunca insanların en çok lanet ettikleri, korku ve nefretle yaklaştıkları canlı olmuştur.

Doğu kültüründeki hikâye anlatma geleneğinin en önemli unsuru esrardır; görünürde eğlendiren bir hikâye derinde mutlaka düşündüren, ders veren; fakat hiçbir zaman alenen söylenmeyen bir öğüt saklar. Hikâyedeki gizli hazine bu söze dökülmemiş esrarlı öğüttür. O

anlaşılışısa hikâye anlam kazanır; aksi durumda yalnız keyifli zaman geçirilmiş olur. Bu hikâyede tebessümle karşılanabilecek bütün olaylardan daha ilginç olan şey, hiç dile getirilmemesine karşın örtülü iletinin/uyarının insan zihninde bıraktığı derin etkidir: Bilhassa Allah'a/dini değerlere atıf yapan yeminlere/sözlere gözü kapalı inanmadan önce temkinli olup bir daha düşünmeli; Allah'la/kutsal değerlerle aldatmanın insanlık tarihi kadar eski olduğu unutulmamalıdır...

Kaynaklar

Tevârih-i Şâhî fî Ehâdîs-i İlâhî, Staatsbibliothek zu Berlin, Orientabteilung, Berlin Almanya .